

Farmaseuttien ja proviisorien näkemykset farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudesta

Monessa maassa farmasian ammattihenkilöt voivat rokottaa apteekeissa, mutta Suomessa se ei ole mahdollista. Farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudella on todettu olevan useita etuja, kuten rokotusten helpompi saavutettavuus ja rokotuskattavuuden paraneminen. Koronapandemian myötä farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudesta on keskusteltu myös Suomessa. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia avoimuksen apteekeissa (avoapteekki) työskentelevien farmaseuttien ja proviisorien (pois lukien apteekkarit) näkemyksiä farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudesta ja apteekeissa rokottamisesta.

Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisenä kyselynä, johon lähetettiin linkki sähköpostitse Suomen Farmasialiiton ja Suomen Proviisoriyhdistyksen kautta avoapteekeissa työskenteleville farmasian ammattihenkilöille tammikuussa 2023. Aineisto analysoitiin frekvensseinä, χ^2 - ja Fisherin testeillä sekä vapaamuotoisella sisällönanalyysillä.

Lopullinen aineisto koostui 452 vastaajasta. Vastaajista 53 % kannatti farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden mahdollistamista Suomessa ja 42 % olisi itse valmis antamaan rokotteita pistoksena. Yleisimmät rokotteet, joita vastaajien mielestä farmasian ammattihenkilö voisi antaa pistoksena olivat influenssa- ja TBE-rokote. Rokotusoikeuden mahdollisina yleisimpinä hyötyinä raportoitiin rokotusten helppous asiakkaille, terveydenhuollon kuormituksen väheneminen ja rokotuskattavuuden edistäminen. Yleisimpinä haasteina raportoitiin rokotustilan järjestäminen apteekissa, rokotteiden haittavaikutukset ja niihin varautuminen apteekissa sekä rokotusosaamisen koulutus ja ylläpito.

Tämän tutkimuksen perusteella farmaseutit ja proviisorit suhtautuivat pääosin myönteisesti farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuteen Suomessa. Osa on myös halukkaita itse antamaan rokotteita pistoksena. Rokotusoikeuteen liittyy monia yhteiskunnallisia hyötyjä, mutta myös haasteita. Tarvitaan huolellista tietoon perustuvaa päätöksentekoa ja asianmukaisia toimenpiteitä, mikäli rokotusoikeus mahdollistetaan farmasian ammattihenkilöille Suomessa.

ASIASANAT: apteekit, farmaseutti, proviisori, rokotus

MARIA MARTIKAINEN, HANNA KAUPPINEN, PIIA SIITONEN, JOHANNA TIMONEN

YDINASIAT

- Noin puolet farmaseuteista ja proviisoreista kannattaa farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeutta Suomessa
- Pienempi osa on halukkaita itse antamaan rokotteita pistoksena
- Farmasian ammattihenkilöt voisivat antaa erityisesti influenssarokotuksia apteekeissa
- Farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudessa on useita yhteiskunnallisia hyötyjä, mutta myös haasteita.

JOHDANTO

Rokotukset säästävät maailmalla miljoonia ihmishenkkiä joka vuosi (1). Ne ovat olennainen osa perusterveydenhuoltoa ja niistä on sekä yksilötason että väestötason hyötyjä (1,2). Rokotteet suojaavat yksilöitä tartuntatautien aiheuttamilta riskeiltä samalla vähentäen taudinaiheuttajien leviämistä väestössä. Rokotukset voivat parhaimmillaan poistaa taudin kokonaan joko alueellisesti tai globaalisti. Esimerkiksi isorokko on hävitetty maailmasta muutamia vuosikymmeniä sitten rokotusten avulla. Rokotuskattavuuden pitää olla tarpeeksi korkea, jotta epidemiat pystytään pitämään hallinnassa (2).

Suomessa rokotteita saa antaa pistoksena lääkäri tai asianmukaisen rokotuskoulutuksen saanut sairaanhoitaja, terveydenhoitaja tai kättilö. Farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeus ei ole mahdollista (3). Farmasian ammattihenkilöillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa farmaseuttia (kandidaattitutkinto) tai proviisorina (maisteritutkinto), jotka ovat laillistettuja terveydenhuollon ammattihenkilöitä Suomessa (4). Kansainvälisesti myös farmasian ammattihenkilöt ovat merkittävässä roolissa rokottajina. Farmasian maailmanjärjestön raportin mukaan 78 % (n=28/36) tutkimukseen osallistuneista maista sallii rokottamisen apteekissa ja yleisin apteekkirokotuksia edistävä tekijä maailmalla on farmasian ammattihenkilöiden oma halukkuus tarjota rokotuspalveluita. Farmasian ammattihenkilöiden ja apteekkien laajennettu rooli rokotuspalveluiden järjestäjinä on saavutettu useissa maissa lainsäädäntö- ja sääntelymuutoksilla (5). Monessa maassa, kuten esimerkiksi Argentiinassa, Etelä-Afrikassa ja Yhdysvalloissa rokotuksia on järjestetty apteekkeissa usean vuoden ajan ja kaikissa näistä maista rokottajana voi toimia farmasian ammattihenkilö (5,6).

Tutkimusten mukaan farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudella on useita yhteiskunnallisia hyötyjä, kuten rokotusten helpompi saavutettavuus ja sitä kautta rokotuskattavuuden paraneminen (6-9). Parempi rokotuskattavuus vähentää tartuntatautien leviämistä väestössä ja säästää samalla terveydenhuollon kustannuksia, jotka johtuvat rokotuksilla estettävissä olevien tartuntatautien ja niiden komplikaatioiden hoidosta (9). Lisäksi asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä apteekkien tarjoamaan rokotuspalveluun (10-13). Farmasian ammattihenkilöiden rokotus-

oikeudella ja apteekkien tarjoamilla rokotuspalveluilla on ollut myös haasteita, joista yleisimmin tutkimuksissa esille tulleita ovat olleet rokotusten antamiseen soveltuvan tilan puute apteekkeissa, farmasian ammattihenkilöiden rajoitetut koulutusmahdollisuudet, rajoitetut henkilöstöresurssit ja palvelusta saadun korvauksen riittämättömyys tai huoli sen riittävydestä (13-20). Yleisimmät esteet apteekkien tarjoaman rokotuspalvelun käyttöönotolle ovat olleet lainsäädännöllisen tuen puute ja sääntelyjärjestelmän rajallinen hyväksyntä tai tuki terveydenhuoltojärjestelmässä (5).

Monessa maassa, kuten Belgiassa, Puolassa ja Saksassa farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeus on mahdollistettu lähivuosina koronapandemian seurauksena (5,11,13,21,22). Myös Suomessa keskustelu farmasian ammattihenkilöiden rokotuskoulutuksesta ja apteekkirokotuksista käynnistyi, kun koronarokotukset alkoivat tulla Suomeen saataville ja rokottajia tarvittiin lisää massarokotusten järjestämiseen (23-25). Suomen Apteekkariliitto vetosi valtioneuvostoon farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden ja koulutuksen edistämiseksi tavoitteena parantaa koronarokotusten kattavuutta, mutta asia ei edennyt päätöksenteossa (25). Asia nostettiin esille uudestaan kesällä 2023 Orpon hallituksen laatimassa hallitusohjelmassa, jonka tavoitteena on hyödyntää apteekkien henkilöstön osaamista ja apteekkeja nykyistä laajemmin matalan kynnyksen terveystalouksissa, kuten rokotuksissa (26). Joulukuussa 2023 Sosiaali- ja terveysministeriö ehdotti rokotusasetuksen muutosta, joka mahdollistaisi farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden säädetyin edellytyksin Suomessa (27). Rokotusoikeuden käyttöönotto vaatii Suomessa lainsäädännöllisiä muutoksia ja on merkittävä uudistus farmasian ammattihenkilöille ja apteekkeille. Rokotuspalvelulle on apteekkien asiakkaiden näkökulmasta kysyntää ja farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudella voisi olla tulevaisuudessa positiivisia vaikutuksia terveydenhuollon toiminnan kehittämiseksi (28,29). Tällä hetkellä puuttuu kuitenkin ajantasainen tieto siitä, miten farmasian ammattihenkilöt kokevat rokotusoikeuden mahdollisuuden Suomessa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia avoimuuden apteekkeissa (myöhemmin tässä artikkelissa käytetään termiä avoapteekki) työskentelevien farmaseuttien ja proviisorien (pois lukien

apteekkarit) näkemyksiä farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudesta. Tarkemmat tutkimuskysymykset olivat: 1) Kannattavatko farmaseutit ja proviisorit farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeutta? 2) Ovatko farmaseutit ja proviisorit halukkaita antamaan rokotteita pistoksena? 3) Mitä rokotteita farmasian ammattihenkilö voisi antaa pistoksena apteekissa heidän omasta mielestään? ja 4) Mitä hyötyjä ja haasteita farmaseuttien ja proviisorien mielestä olisi farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudessa Suomessa?

MENETELMÄT

Sähköinen kyselytutkimus toteutettiin avoaptekeissa työskenteleville farmasian ammattihenkilöille tammikuussa 2023. Kutsu sähköiseen kyselyyn lähetettiin uutiskirjeessä sähköpostitse Suomen Farmasialiiton kautta kohdennetusti apteekkisektorilla työskenteleville farmaseutti-, proviisori- ja farmasian opiskelijajäsenille ja Suomen Proviisoriyhdistyksen kautta kaikille yhdistykseen kuuluville jäsenille. Apteekkarit eivät sisällyneet proviisorien otokseen. Ennen varsinaista kyselyn aloittamista lomakkeessa oli kysymys, jolla tutkimuksen ulkopuolelle karsittiin vastaajat, jotka eivät tutkimusajanhetkellä työskennelleet avoapteekissa. Kutsuja kyselyyn vastaamisesta lähetettiin yhteensä 4459 henkilölle. Kysely toteutettiin 5.1.–24.1.2023, jonka aikana kyselyyn vastaamisesta lähetettiin yksi muistutussähköpostiviesti molempien organisaatioiden kautta.

KYSELYLOMAKE

Sähköinen kyselylomake luotiin Webropol-ohjelmalla (versio 3.0). Kyselylomake koostui yhteensä 27 strukturoidusta, avoimesta ja Likert-asteikollisesta kysymyksestä (Liite 1). Kyselylomakkeen kysymykset koostuivat taustatiedoista, farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuteen ja apteekissa rokotamiseen liittyvistä mielipidekysymyksistä sekä rokotusosaamisen valmiuksia ja rokotusosaamisen koulutusmahdollisuuksia koskevista kysymyksistä. Kyselylomakkeen sisällön suunnitteluun osallistuivat tutkijoiden lisäksi Suomen Apteekkariliitto, Suomen Farmasialiitto, Suomen Proviisoriyhdistys ja Itä-Suomen yliopiston Jatkuvan oppimisen keskus. Kyselylomakkeen suunnittelussa käytettiin apuna Suomen Apteekkariliiton vuonna 2020 apteekkareille toteuttamaa koronarokotuskyselyä (30) ja Terveyden ja hyvinvoinnin

laitoksen ohjeistuksia rokotteista ja rokotustoinnasta (31). Kysymysten sisältö- ja näennäisvaliditeetti sekä sähköisen kyselylomakkeen toimivuus testattiin Itä-Suomen yliopiston farmasian laitoksella työskentelevillä henkilöillä, joilla oli kokemusta kyselylomakkeen laatimisesta. Tämän jälkeen sähköinen kyselylomake pilotoitiin apteekkeissa työskentelevillä farmaseuteilla, proviisoreilla ja farmasian opiskelijoilla (n=30). Näiden perusteella kyselylomakkeeseen tehtiin pieniä muutoksia.

Tässä artikkelissa raportoidaan vastaukset kyselylomakkeen viidestä kysymyksestä. Mieli-pidettä rokotusoikeuden myöntämisestä farmasian ammattihenkilöille kysyttiin kahdessa strukturoidussa kysymyksessä: ”Kannatko, että farmasian ammattihenkilöille mahdollistettaisiin rokotusoikeus Suomessa” ja ”Olisitko itse halukas antamaan rokotteita pistoksena?” (Liite 1). Vastausvaihtoehdot olivat: 1 = Kyllä, 2 = En, 3 = En osaa sanoa. Monivalintakysymyksessä kysyttiin ”Mitä rokotteita farmasian ammattihenkilö voisi mielestäsi antaa pistoksena apteekissa?”. Vastausvaihtoehdot olivat: 1 = Influenssarokote, 2 = Koronavirusrokote, 3 = Pneumokokkirokote, 4 = TBE-rokote eli ”punkkirokote”, 5 = Rabies- eli vesikauhurokote, 6 = Vyöruusu-rokote, 7 = Muut kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotteet, 8 = Matkailijan rokotteet (hepatiitti A&B, japanin aivotulehdus, keltakuume, lavantauti, meningokokki), 9 = Ei mitään rokotteita. Kysymyksen yhteydessä oli linkki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Internet-sivuille, josta vastaaja pystyi halutessaan lukemaan edellä mainituista rokotteista (32). Kahdessa avoimessa kysymyksessä kysyttiin rokotusoikeuden hyödyistä ja haasteista: ”Jos farmasian ammattihenkilöillä olisi rokotusoikeus Suomessa, mitä hyötyjä siitä mielestäsi olisi?” ja ”Jos farmasian ammattihenkilöillä olisi rokotusoikeus Suomessa, mitä haasteita siinä mielestäsi olisi?”.

Strukturoiduilla kysymyksillä kysyttiin seuraavia vastaajien taustatietoja: sukupuoli, syntymävuosi, työnimike, muu terveydenhuollon koulutustausta, työkokemus farmaseuttisissa tehtävissä apteekissa, työpaikka, apteekin reseptuuri vuonna 2021, apteekin sijainti, arvio matkan pituudesta apteekista lähimpään terveydenhuollon yksikköön, jossa annetaan rokotteita pistoksena, sekä aiempi rokotusoikeus muun terveydenhuollon koulutuksen kautta (Liite 1).

ANALYSOINTI

Aineisto analysoitiin määrällisellä ja laadullisella analyysillä. Ennen määrällistä analyysia rokotusoikeuden hyötyjä ja haasteita käsittelevien avointen kysymysten vastaukset luokiteltiin laadullisella vapaamuotoisella induktiivisella sisällönanalyysillä (33). Sisällönanalyysissa aineistoa käsiteltiin, luokitellaan ja jäsennellään systemaattisesti ja objektiivisesti ennalta laadittujen periaatteiden mukaisesti. Analyysi ei kuitenkaan noudattanut puhdasoppista sisällönanalyysia, sillä pelkistysvaihetta ei tehty. Tämän vuoksi käytetään termiä vapaamuotoinen sisällönanalyysi. Analyysi aloitettiin kirjaamalla avointen kysymysten vastaukset kysymyskohtaisesti Microsoft Excel 2016-laskentataulukko-ohjelmaan. Analyysiyksikkö oli sana, lause tai lausejoukko, joka kuvasi yhden hyödyn tai haasteen. Vastauksia luettiin läpi ja tarvittaessa yksi vastaus eroteltiin useaksi analyysiyksiköksi. Analyysiyksiköistä etsittiin asiasisällöltään samanlaisia ja ne yhdistettiin samaan alaluokkaan. Analyysiä jatkettiin yhdistämällä saman sisältöisiä alaluokkia yläluokaksi. Luokittelun teki yksi tutkija (MM), mutta luokittelusta käytiin säännöllistä keskustelua tutkimusryhmässä. Analyysin tuloksena muodostui kahdeksan hyötyjä koskevaa ja yhdeksän haasteita koskevaa yläluokkaa. Loput vastaukset sisällytettiin Muut-luokkaan, koska niistä ei muodostunut riittävän suuria itsenäisiä aihekokonaisuuksia. Analyysin ulkopuolelle jätettiin ne vastaukset, jotka eivät vastanneet kysymykseen (n=19). Luokittelun jälkeen kaikki hyötyjä ja haasteita käsittelevät vastaukset koodattiin muodostuneisiin luokkiin määrällistä analyysia varten.

Määrällinen aineisto tallennettiin IBM SPSS Statistics for Windows tilasto-ohjelmaan (versio 27.0.1.0). Analysoinnissa käytettiin frekvenssijakaumia, ristiintaulukointia, χ^2 -testiä ja Fisherin testiä. Tilastollisesti merkitsevänä tasona pidettiin $p < 0,05$. Analyysissä ikä luokiteltiin viiteen ryhmään (≤ 29 , 30–39, 40–49, 50–59 ja ≥ 60 vuotta). Ryhmien välisiä eroja analysoitiin farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden kannatuksesta ja halukkuudesta itse rokottaa, ottaen huomioon vastaajan sukupuoli, ikä, työnimike, terveydenhuoltoalan muu koulutus, työkokemus farmaseuttisissa tehtävissä apteekissa, työpaikka, apteekin reseptuuri vuonna 2021, matka apteekista lähimpään terveydenhuollon yksikköön,

jossa annetaan rokotteita pistoksena ja mahdollinen rokotusoikeus. Kysymyksen ”Arvioi, kuinka pitkä matka lähimmillään apteekista, joissa tällä hetkellä työskentelet, on lähimpään terveydenhuollon yksikköön, jossa annetaan rokotteita pistoksena?” vastaukset yhdistettiin pienen vastausmäärän takia kysymyksen ”Arvioi, kuinka pitkä matka apteekista, jossa tällä hetkellä työskentelet, on lähimpään terveydenhuollon yksikköön, jossa annetaan rokotteita pistoksena?” vastausten kanssa. Ryhmien välisten erojen analysoinnissa kyseisten kysymysten vastausvaihtoehdot ”Apteekissa, jossa työskentelen, on saatavilla rokotuspalvelu” ja ”Yhdessä tai useammassa apteekissa, jossa työskentelen, on saatavilla rokotuspalvelu” yhdistettiin vastaukseksi ”Apteekissa, jossa työskentelen, on saatavilla rokotuspalvelu”. Myös kysymyksen ”Onko sinulla lisäksi jokin muu terveydenhuoltoalan koulutus?” vastaukset ”Sairaanhoidtaja”, ”Lähihoitaja”, ”Terveydenhoitaja”, ”Kättilö”, ”Muu terveydenhuoltoalan koulutus” yhdistettiin vastaukseksi ”Muu terveydenhuoltoalan koulutus” ryhmien välisten erojen analysoinnissa. Työpaikkaa koskevassa taustatietokysymyksessä yhdistettiin vastaukset ”Vuokratyöyrityksen kautta yksi apteekki” ja ”Vuokratyöyrityksen kautta useampi apteekki” vastaukseksi ”Vuokratyöyrityksen kautta yksi tai useampi apteekki”. Analyysin ulkopuolelle jätettiin taustatietokysymyksissä ”En osaa sanoa” vastanneet, sukupuoleessa vaihtoehto ”Muu” ja työpaikassa ”Usea yksityinen tai yliopiston omistama apteekki” vastanneet niiden pienen lukumäärän vuoksi.

TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Tutkimuksessa noudatettiin kansallisia eettisiä ohjeita ei-lääketieteellisestä ihmisiin kohdistuvasta tutkimuksesta (34). Tutkimus ei sisältynyt niihin tutkimusasetelmiin, jotka vaativat eettisen ennakoarvioinnin Suomessa. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja kyselyyn vastaajilta pyydettiin tutkimuksesta annettuun tietoon perustuva suostumus vastausten käyttämiseen tutkimustarkoituksessa. Suostumusta varten tieto tutkimuksesta annettiin vastaajille kyselyn alussa olleessa saatekirjeessä. Tutkimuksessa kerättiin vastaajilta epäsuoria tunnistetietoja ja siinä noudatettiin tietosuojalainsäädäntöä (35,36).

TULOKSET

Kyselyyn vastasi yhteensä 466 avoapteekissa työskentelevää farmaseuttia, proviisorita tai vähintään yhden opetusapteekkiharjoittelun suorittanutta farmasian opiskelijaa. Farmasian opiskelijat (n=14) jätettiin kuitenkin pois aineistosta pienen edustavuuden vuoksi. Näin ollen lopullinen aineisto koostui 452 farmaseutin ja proviisorin vastauksista.

TAUSTATIEDOT

Enemmistö vastaajista oli naisia (93,3 %), farmaseutteja (87,8 %) ja työskenteli yksityisessä apteekissa (82,7 %) (Taulukko 1). Nuorin kyselyyn vastannut oli 23-vuotias ja vanhin 67-vuotias (keskiarvo 44 vuotta ja mediaani 45 vuotta). Maantieteellisesti eniten vastaajia oli Länsi- ja Sisä-Suomesta (31,6 %) sekä Etelä-Suomesta (31,4 %). Vastaajista noin puolet työskenteli apteekissa, josta lähimpään terveydenhuollon yksikköön oli matkaa alle kilometri (55,7 %). Suurimmalla osalla vastaajista ei ollut muuta terveydenhuoltoalan koulutusta farmasian ammattihenkilön koulutuksen lisäksi (92,3 %) ja vain pienellä osalla vastaajista oli rokotusoikeus (3,1 %).

MIELIPITEET FARMASIAN AMMATTIHENKILÖIDEN ROKOTUSOIKEUDESTA JA APTEEKISSA ROKOTTAMISESTA

Vastaajista 52,9 % kannattivat farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeutta Suomessa (Taulukko 2). Vastauksissa oli joitain tilastollisesti merkitseviä eroja iän, työnimikkeen, apteekin farmaseuttisen työkokemuksen ja työpaikan suhteen. Proviisorit kannattivat farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeutta hieman yleisemmin kuin farmaseutit (p=0,031). Lältään nuoremmat vastaajat kannattivat rokotusoikeutta yleisemmin kuin vanhemmat vastaajat (p=0,002). Vastaajat, jotka olivat työskennelleet apteekissa yli 20 vuotta, eivät yleisemmin kannattaneet rokotusoikeuden mahdollistamista verrattuna alle 20 vuotta apteekissa työskennelleisiin vastaajiin (p<0,001). Vastaajat, jotka työskentelivät yksityisissä apteekissa, eivät yleisemmin kannattaneet rokotusoikeutta verrattuna yliopiston omistamissa apteekissa tai vuokratyöyrityksen kautta apteekissa työskenteleviin vastaajiin (p=0,007).

Vastaajista 41,6 % olisi valmis antamaan rokotteita pistoksena itse (Taulukko 2). Vastauksissa oli joitakin tilastollisesti merkitseviä eroja iän, työnimikkeen, terveydenhuoltoalan muun

koulutuksen, apteekin farmaseuttisen työkokemuksen, työpaikan ja rokotusoikeuden suhteen. Proviisorit olivat farmaseutteja yleisemmin halukkaampia itse antamaan rokotteita pistoksena (p=0,034). Alle 50-vuotiaat vastaajat olivat yleisemmin halukkaampia rokottamaan kuin 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat vastaajat (p=0,006). Vastaajat, joilla oli muu terveydenhuoltoalan koulutus farmasian koulutuksen lisäksi, osoittivat yleisemmin halukkuutta antaa rokotteita pistoksena (p=0,003). Vastaajat, joilla oli alle 20 vuoden farmaseuttinen työkokemus apteekissa työskentelystä, olivat halukkaampia antamaan rokotteita pistoksena yleisemmin kuin yli 20 vuotta apteekissa työskennelleet vastaajat (p<0,001). Vuokratyöyrityksen kautta apteekissa työskentelevät ja yliopiston omistamissa apteekissa työskentelevät vastaajat olivat yleisemmin halukkaampia antamaan rokotteita pistoksena kuin yksityisissä apteekissa työskentelevät (p<0,001). Vastaajat, joilla oli rokotusoikeus muun terveydenhuoltoalan koulutuksen kautta, olivat halukkaampia antamaan rokotteita pistoksena yleisemmin kuin vastaajat, joilla ei ollut rokotusoikeutta (p=0,015).

Yleisimmät rokotteet, joita vastaajien mielestä farmasian ammattihenkilö voisi antaa pistoksena olivat influenssarokote (66,6 %) ja TBE-rokote (50,9 %) (Taulukko 3). Vastaajista noin kolmannes (31,6 %, n=146) oli sitä mieltä, että farmasian ammattihenkilöt eivät voisi antaa mitään rokotteita pistoksena apteekissa.

ROKOTUSOIKEUDEN HYÖDYT

Kaikista kyselyyn vastanneista 306 (67,7 %) oli vastannut farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden hyötyjä koskevaan avoimeen kysymykseen. Yleisin mainittu hyöty oli rokotusten helppous asiakkaille, kun rokotteen osto ja pistäminen tapahtuvat samalla asiointikerralla apteekissa (59,8 %) (Taulukko 4). Vastaajat toivat vastauksissa esille, että asiakkaan ei tarvitsisi asioida useammassa paikassa eikä varata erikseen rokotusaikaa, mikä helpottaisi rokotuksen saamisen kokonaisprosessia ja säästäisi aikaa. Toiseksi yleisin mainittu hyöty oli terveydenhuollon kuormituksen väheneminen (46,1 %). Terveydenhuollon kuormituksen vähenemistä perusteltiin resurssien vapauttamisella muuhun työhön terveydenhuollossa sekä terveydenhuollon ruuhkien tai jonojen vähenemisellä. Kolmanneksi yleisin mainittu hyöty

Taulukko 1. Vastaajien taustatiedot.

	Vastanneet farmaseutit ja proviisorit % (n)
Sukupuoli	n=445¹
Nainen	93,3 (415)
Mies	6,5 (29)
Muu	0,2 (1)
Ikä, vuotta	n=451¹
≤ 29	11,5 (52)
30–39	21,1 (95)
40–49	29,9 (135)
50–59	30,2 (136)
≥ 60	7,3 (33)
Työnimike	n=452
Farmaseutti	87,8 (397)
Proviisori	12,2 (55)
Terveydenhuoltoalan muu koulutus	n=452²
Sairaanhoitaja	3,3 (15)
Lähihoitaja	1,3 (6)
Terveydenhoitaja	0,7 (3)
Kätilö	0,2 (1)
Muu terveydenhuoltoalan koulutus (esim. bioanalytikko, fysioterapeutti)	2,2 (10)
Ei muuta terveydenhuollon koulutusta	92,3 (417)
Työkokemus farmaseuttisissa tehtävissä apteekissa	n=452
< 5 vuotta	17,3 (78)
6–10 vuotta	14,8 (67)
11–20 vuotta	32,3 (146)
> 20 vuotta	35,6 (161)
Työpaikka	n=452
Yksityinen apteekki	82,7 (374)
Yliopiston omistama apteekki	9,7 (44)
Vuokratyöyrityksen kautta usea apteekki	6,4 (29)
Vuokratyöyrityksen kautta yksi apteekki	0,7 (3)
Usea yksityinen tai yliopiston omistama apteekki	0,4 (2)
Apteekin reseptuuri vuonna 2021	n=431¹
≤ 40 000	7,4 (32)
40 001–100 000	33,4 (144)
100 001–140 000	26,5 (114)
140 001–200 000	14,2 (61)
≥ 200 000	12,3 (53)
Työskentelee useassa erikokoisessa apteekissa	6,3 (27)
Apteekin sijainti	n=452
Etelä-Suomi	31,4 (142)
Länsi- ja Sisä-Suomi	31,6 (143)
Lounais-Suomi	8,0 (36)
Itä-Suomi	14,4 (65)
Pohjois-Suomi	10,0 (45)
Lappi	2,7 (12)
Työskentelen useassa eri alueilla sijaitsevassa apteekissa	2,0 (9)
Matka apteekista lähimpään terveydenhuollon yksikköön, jossa annetaan rokotteita pistoksena	n=447¹
Apteekissa, jossa työskentelen, on saatavilla rokotuspalvelu	2,9 (13)
< 1 km	55,7 (249)
1–5 km	36,7 (164)
5,1–10 km	2,9 (13)
> 10 km	1,8 (8)
Rokotusoikeus	n=452
Kyllä	3,1 (14)
Ei	96,9 (438)

¹ Kaikki vastaajat eivät ilmoittaneet sukupuolta, ikää, apteekin reseptuuria tai matkaa apteekista lähimpään terveydenhuollon yksikköön.

² Vastaaaja on voinut valita useita vastausvaihtoehtoja.

Taulukko 2. Farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden kannatus ja halukkuus antaa rokotteita pistokse-
na taustatietojen mukaan tarkasteltuna. Vain tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0,05$) on merkitty taulukkoon¹.

	Kannatanko, että farmasian ammattihenkilöille mahdollistettaisiin rokotusoikeus Suomessa?				Olisitko itse halukas antamaan rokotteita pistoksena?			
	Kyllä % (n)	En % (n)	EOS ² % (n)	p-arvo	Kyllä % (n)	En % (n)	EOS ² % (n)	p-arvo
Kaikki	52,9 (239)	31,4 (142)	15,7 (71)		41,6 (188)	48,9 (221)	9,5 (43)	
Sukupuoli								
Nainen	52,5 (218)	31,3 (130)	16,1 (67)		41,4 (172)	49,2 (204)	9,4 (39)	
Mies	69,0 (20)	24,1 (7)	6,9 (2)		55,2 (16)	34,5 (10)	10,3 (3)	
Ikä (vuosina)				0,002				0,006
≤29	63,5 (33)	17,3 (9)	19,2 (10)		51,9 (27)	38,5 (20)	9,6 (5)	
30–39	64,2 (61)	22,1 (21)	13,7 (13)		47,4 (45)	45,3 (43)	7,4 (7)	
40–49	57,0 (77)	28,9 (39)	14,1 (19)		50,4 (68)	42,2 (57)	7,4 (10)	
50–59	39,0 (53)	41,9 (57)	19,1 (26)		27,2 (37)	59,6 (81)	13,2 (18)	
≥60	45,5 (15)	45,5 (15)	9,1 (3)		33,3 (11)	57,6 (19)	9,1 (3)	
Työnimike				0,031				0,034
Farmaseutti	50,6 (201)	33,2 (132)	16,1 (64)		39,5 (157)	51,1 (203)	9,3 (37)	
Proviisori	69,1 (38)	18,2 (10)	12,7 (7)		56,4 (31)	32,7 (18)	10,9 (6)	
Terveydenhuoltoalan muu koulutus								0,003
Muu terveydenhuoltoalan koulutus	54,3 (19)	22,9 (8)	22,9 (8)		68,6 (24)	22,9 (8)	8,6 (3)	
Ei muuta terveydenhuoltoalan koulutusta	52,8 (220)	32,1 (134)	15,1 (63)		39,3 (164)	51,1 (213)	9,6 (40)	
Työkokemus farmaseuttisissa tehtävissä apteekissa (vuosina)				<0,001				<0,001
≤5	59,0 (46)	24,4 (19)	16,7 (13)		50,0 (39)	43,6 (34)	6,4 (5)	
6–10	65,7 (44)	20,9 (14)	13,4 (9)		50,7 (34)	41,8 (28)	7,5 (5)	
11–20	61,0 (89)	23,3 (34)	15,8 (23)		52,1 (76)	39,0 (57)	8,9 (13)	
>20	37,3 (60)	46,6 (75)	16,1 (26)		24,2 (39)	63,4 (102)	12,4 (20)	
Työpaikka				0,007				<0,001
Yksityinen apteekki	49,5 (185)	33,4 (125)	17,1 (64)		37,7 (141)	52,7 (197)	9,6 (36)	
Yliopiston omistama apteekki	63,6 (28)	29,5 (13)	6,8 (3)		54,5 (24)	38,6 (17)	6,8 (3)	
Vuokratyöyrityksen kautta tai useampi apteekki	78,1 (25)	9,4 (3)	12,5 (4)		68,8 (22)	18,8 (6)	12,5 (4)	
Apteekin reseptuuri vuonna 2021								
≤40 000	56,8 (18)	34,4 (11)	9,4 (3)		46,9 (15)	43,8 (14)	9,4 (3)	
40 001–100 000	48,6 (70)	31,3 (45)	20,1 (29)		38,2 (55)	52,8 (76)	9,0 (13)	
100 001–140 000	52,6 (60)	34,2 (39)	13,2 (15)		41,2 (47)	51,8 (59)	7,0 (8)	
140 001–200 000	49,2 (30)	32,8 (20)	18,0 (11)		31,1 (19)	52,5 (32)	16,4 (10)	
≥200 001	50,9 (27)	37,7 (20)	11,3 (6)		47,2 (25)	43,4 (23)	9,4 (5)	
Matka apteekista lähimpään terveydenhuollon yksikköön, jossa annetaan rokotteita pistoksena								
Apteekissa, jossa työskentelen, on rokotuspalvelu	69,2 (9)	23,1 (3)	7,7 (1)		69,2 (9)	30,8 (4)	0,0 (0)	
<1 km	50,2 (125)	32,5 (81)	17,3 (43)		40,2 (100)	50,2 (125)	9,6 (24)	
1–5 km	53,0 (87)	31,7 (52)	15,2 (25)		38,4 (63)	50,6 (83)	11,0 (18)	
5,1–10 km	46,2 (6)	38,5 (5)	15,4 (2)		46,2 (6)	53,8 (7)	0,0 (0)	
>10	87,5 (7)	12,5 (1)	0,0 (0)		62,5 (5)	25,0 (2)	12,5 (1)	
Rokotusoikeus								0,015
Kyllä	71,4 (10)	7,1 (1)	21,4 (3)		78,6 (11)	14,3 (2)	7,1 (1)	
Ei	52,3 (229)	32,2 (141)	15,5 (68)		40,4 (177)	50,0 (219)	9,6 (42)	

¹ χ^2 -testi ja Fisherin testi.

² EOS=En osaa sanoa.

Taulukko 3. Vastaajien (n=452) mielipiteet rokotteista, joita farmasian ammattihenkilö voisi antaa pistok-
sena apteekissa.

Rokote	% (n) ¹
Influenssarokote	66,6 (301)
TBE-rokote eli ”punkkirokote”	50,9 (230)
Koronavirusrokote	45,6 (206)
Pneumokokkirokote	44,5 (201)
Matkailijan rokotteet (hepatiitti A&B, Japanin aivotulehdus, keltakuume, lavantauti, meningokokki)	39,2 (177)
Vyöruusurokote	34,1 (154)
Rabies- eli vesikauhurokote	18,8 (85)
Muut kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotteet	14,2 (64)
Ei mitään rokotteita	31,6 (143)

¹ Vastaaja on voinut valita useita vastausvaihtoehtoja.

Taulukko 4. Vastaajien (n=306)¹ näkemykset farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden hyödyistä Suomessa.

Yläluokka (alaluokat)	% (n) ²
Asiakkaalle helpompaa, kun rokotteen osto ja pistäminen tapahtuvat samalla asiointikerralla apteekissa (rokote ja pistos samasta paikasta, asiakkaalle yleisesti helpompaa, asiakkaan ei tarvitse asioida monessa paikassa, asiakkaan ei tarvitse varata erikseen pistosaikaa, rokotteen saamisen kokonaisprosessi helpottuu, säästää asiakkaan aikaa)	59,8 (183)
Vähentäisi terveydenhuollon kuormitusta (terveydenhuollon kuormituksen väheneminen, terveydenhuollon resursseja vapautuisi muuhun työhön, ruuhkien ja jonojen vähentäminen terveydenhuollossa, painetta pois terveydenhuollosta)	46,1 (141)
Edistäisi rokotuskattavuutta, rokotusten ottamista ja rokottamista (parantaa rokotuskattavuutta, madaltaa kynnystä ottaa rokotus, useampi ottaisi rokotuksen, nopeuttaa rokotuksia tai rokottajia on enemmän, massarokotuksissa hyötyä)	22,2 (68)
Parempi rokotustensaataavuus ja saavutettavuus (rokotusten parempi saatavuus, rokotusten parempi saavutettavuus)	13,7 (42)
Rokotteiden kylmäketju ei katkea ja säilytyksen kanssa ei tule ongelmia (rokotteita säilytettäisiin oikein, rokotteen kylmäketju ei katkea kuljetuksessa)	8,5 (26)
Kattavampaa palvelua asiakkaalle apteekissa (parantaa apteekin palveluita, uusi lisäpalvelu monipuolistaa apteekin palveluita)	6,2 (19)
Apteekki näkyvämmäksi osaksi terveydenhuoltoa (apteekki nähtäisiin paremmin osana terveydenhuoltoa, yhteistyö apteekkien ja muun terveydenhuollon välillä lisääntyisi)	5,9 (18)
Farmasian ammattihenkilöille uusi työnkuva (työnkuvan monipuolistuminen, työn mielekkyyden lisääminen)	4,9 (15)
Muut	8,5 (26)

¹ Vastaajat, jotka olivat vastanneet farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden hyötyjä koskevaan avoimeen kysymykseen.

² Yksi vastaaja on voinut mainita vastauksessaan useamman hyödyn.

oli rokotuskattavuuden edistäminen (22,2 %). Vastaajat raportoivat, että mahdollisuus rokotukseen apteekissa madaltaa kynnystä ottaa rokotus ja entistä useampi ottaisi rokotuksen, mikä taas

edistäisi rokotuskattavuutta. Vastaajien mielestä tämä voisi nopeuttaa rokotusprosessia massa-rokotuksissa, kun rokottajia olisi enemmän käytettävissä.

Taulukko 5. Vastaajien (n=342)¹ näkemykset farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden haasteista Suomessa.

Yläluokka (alaluokat)	% (n) ²
Rokotustilojen järjestäminen apteekissa (asianmukaisen rokotustilan järjestäminen apteekissa on haasteellista, apteekissa ei ole ylimääräistä tilaa, apteekissa ei ole asianmukaista tilaa, apteekissa ei ole säilytystilaa rokotteille)	46,2 (158)
Rokotteiden haittavaikutukset ja niihin varautuminen apteekissa (rokotteiden haittavaikutukset ja niiden hoito, rokotteista aiheutuvien haittavaikutusten hallinta ja ensiapuvalmius apteekkeissa, nopean avun saanti terveydenhuollosta allergisissa reaktioissa, rokotusten jälkiseuranta allergisten reaktioiden varalta)	38,6 (132)
Rokotusosaamisen koulutus ja osaamisen ylläpito (riittävän koulutuksen järjestäminen, rokotusosaamisen ylläpito, farmasian ammattihenkilöillä ei vielä ole rokotusosaamisen koulutusta)	36,5 (125)
Apteekkihenkilöstön resurssit eivät riitä rokottamiseen (apteekissa ei ole riittävästi henkilökuntaa ja rokottaminen vaatisi lisää työntekijöitä, työaika ei riitä rokottamiseen, rokottaminen vaikuttaa muuhun työhön apteekissa, rokottaminen lisäisi työtä, apteekissa on kiire)	32,7 (112)
Farmasian ammattihenkilöillä ei ole pääsyä potilastietojärjestelmään (rokotusten kirjaaminen potilastietoihin, asiakkaan terveystietoihin pääsy, rokotusten antamiseen liittyvä tiedonkulku terveydenhuollon kanssa)	16,1 (55)
Rokotuspalvelun kustannusten kattaminen (rokotuspalvelun rahoittaminen, rokotuspalvelun hinta asiakkaalle, rokotuspalvelu ei ole kannattava)	12,9 (44)
Vastuukysymykset (vastuu mietityttää ja on epäselvää kuka olisi vastuussa rokottamisesta, rokotuspalvelua tarjoavat apteekit tarvitsevat vastuulääkärin, vastuun kasvaminen)	10,2 (35)
Palkkaus (rokotusosaamisen näkyminen palkassa, epäily ettei rokotusosaamista huomioitaisi palkassa)	7,9 (27)
Farmasian ammattihenkilöiden asenteet rokotusoikeudesta (kaikki eivät halua rokottaa, motivoituminen uuteen työtehtävään)	6,7 (23)
Muut	12,6 (43)

¹ Vastaajat, jotka olivat vastanneet farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden haasteita koskevaan avoimeen kysymykseen.

² Yksi vastaaja on voinut mainita vastauksessaan useamman haasteen.

ROKOTUSOIKEUDEN HAASTEET

Kaikista kyselyyn vastanneista 342 (75,7 %) oli vastannut farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden haasteita koskevaan avoimeen kysymykseen. Yleisin mainittu haaste oli rokotustilan järjestäminen apteekin tiloissa (46,2 %) (Taulukko 5). Haasteena rokotustilojen järjestämisessä oli asianmukaisen tilan puute apteekin nykyisessä tilaratkaisussa tai sen sopimattomuus rokotusten järjestämiselle. Toiseksi yleisin haaste oli rokotteiden haittavaikutukset ja niihin varautuminen apteekissa (38,6 %). Mahdolliset haittavaikutukset, kuten anafylaksia ja siihen liittyvä hoito nähtiin haasteellisenä toteuttaa apteekissa. Lisäksi vastaajien mielestä näissä tilanteissa no-

pean avun saaminen terveydenhuollosta olisi haasteellista johtuen esimerkiksi välimatkoista. Kolmanneksi yleisimmin mainittu haaste oli rokotusosaamisen koulutus ja osaamisen ylläpito (36,5 %). Riittävän rokotuskoulutuksen järjestäminen ennen rokotusoikeuden myöntämistä nähtiin haasteena. Lisäksi vastaajat olivat huolissaan rokotusosaamisen ylläpidosta, jos rokotuksia pääsisi antamaan vain harvoin. Neljänneksi yleisimmin mainittu haaste oli apteekkihenkilöstön riittämättömät resurssit rokottamiseen (32,7 %). Vastaajien mielestä apteekkeissa ei ole tällä hetkellä riittävästi farmaseuttista henkilöstöä tai aikaa rokotusten antamiseen. Rokottaminen olisi uusi lisätö, joka vaikuttaisi muihin apteekin työteh-

täviin. Tämä lisäisi työvoiman tarvetta ja kiirettä. Rokotusten toteuttaminen asiakaspalvelun ohessa koettiin lisäksi hankalaksi järjestää.

POHDINTA

Tämän tutkimuksen mukaan yli puolet farmaseuteista ja proviisoreista (proviisorit eivät sisältäneet apteekkareita) kannatti farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeutta Suomessa, ja hieman alle puolet oli myös itse halukkaita antamaan rokotteita pistoksena. Yleisimmät rokotteet, joita vastaajien mielestä farmasian ammattihenkilöt voisivat antaa pistoksena apteekissa, olisivat influenssa- ja TBE-rokote. Farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden sallimisen keskeisimpinä hyötyinä raportoitiin rokotusten helppous asiakkaille, terveydenhuollon kuormituksen väheneminen ja rokotuskattavuuden edistäminen. Keskeisimpinä haasteina nähtiin rokotusten järjestäminen apteekin tiloissa, rokotteiden haittavaikutukset ja niihin varautuminen apteekissa sekä rokotusosaamisen koulutus ja ylläpito.

Tähän tutkimukseen osallistuneista farmaseuteista ja proviisoreista yli puolet kannatti farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden mahdollistamista Suomessa, ja noin 40 % oli halukkaita itse antamaan rokotteita pistoksena. Tulos rokotusoikeuden kannatuksesta on samankaltainen suomalaisille apteekkareille koronapandemian aikana tehdyn koronarokotuskyselyn kanssa, jossa 57 % apteekkareista kannatti farmasian ammattihenkilöiden mukaanottoa koronarokotuksiin (30). Sen sijaan verrattuna ennen koronapandemiaa farmaseuteille ja proviisoreille tehtyyn tutkimukseen halukkuudessa rokottaa on tapahtunut merkittävä kasvu (37). Silloin vain 24 % farmaseuteista ja proviisoreista olisi ollut valmis rokottamaan. On mahdollista, että koronapandemia on vaikuttanut farmaseuttien ja proviisorien yleiseen tietoisuuteen rokotusten tärkeydestä ja farmasian ammattihenkilöiden roolin merkityksestä taistelussa rokotteilla ehkäistävissä olevia tartuntatauteja vastaan. Koronapandemian aikana moni maa myönsi rokotusoikeuden farmasian ammattihenkilöille ja rokottaminen aloitettiin apteekkeissa rokotuskattavuuden parantamiseksi (5). Koronapandemia ja uutisointi apteekkien koronarokotuksista maailmalla ovat voineet osaltaan vaikuttaa suomalaisten farmaseuttien ja proviisorien mielipiteisiin rokotusten järjestämisestä apteekkeissa.

Verrattaessa tämän tutkimuksen tuloksia aiempiin ulkomailla tehtyihin tutkimuksiin, farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden kannatusluvut ovat yleensä olleet korkeampia ulkomaisissa tutkimuksissa (16,17,38). Itävallassa ja Jordaniassa koronapandemian aikana tehtyjen tutkimusten mukaan yli 80 % farmasian ammattihenkilöistä oli halukkaita osallistumaan rokotusten antamiseen (16,17). Myös Uudessa-Seelannissa, jossa farmasian ammattihenkilöillä on oikeus antaa rokotuksia, 86 % kannatti farmasian ammattihenkilöiden osallistumista rokotusten antamiseen, mutta kaikki eivät kuitenkaan halunneet itse rokottaa (38). Toisaalta Virossa farmasian ammattihenkilöiden halukkuus osallistua rokotusten antamiseen oli vähäisempää kuin tässä tutkimuksessa (39).

Farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden kannatuksessa ja halukkuudessa rokottaa oli eroja vastaajien taustatietojen suhteen tarkasteltuna. Proviisorit kannattivat rokotusoikeutta ja olivat yleisemmin halukkaampia antamaan rokotteita pistoksena kuin farmaseutit. Tulos on samansuuntainen kuin aiemmassa farmaseuteille ja proviisoreille suunnatussa kyselyssä vuonna 2014, jossa proviisorit suhtautuivat myönteisemmin rokottamiseen apteekkeissa kuin farmaseutit (37). Tämä tutkimus tai kirjallisuus eivät anna selitystä tälle ryhmien väliselle erolle. Voi kuitenkin olla, että proviisorit kaipaavat enemmän haasteita ja monipuolisuutta työtehtäviinsä kuin farmaseutit, sillä he ovat jo lähtökohdaisesti kouluttautuneet tehtävään, jonka työkuva on farmaseutin työkuva moninaisempi. Proviisorien työkuva apteekissa voi myös olla farmaseutteja itsenäisempi, eikä asiakaspalvelua ole yhtä paljon. Näin ollen proviisoreilla voi olla suurempi motivaatio työnkuvan laajentamiseen siten, että kanssakäyminen asiakkaiden kanssa lisääntyy. Tässä tutkimuksessa myös iältään nuoremmat ja vähemmän aikaa apteekkeissa työskennelleet vastaajat kannattivat rokotusoikeutta ja olivat halukkaampia itse antamaan rokotteita pistoksena kuin iältään vanhemmat ja pidempään apteekkeissa työskennelleet vastaajat. Tämä voi johtua siitä, että pidempään apteekkeissa työskennelleet ja vanhemmat vastaajat ovat saattaneet kokea enemmän muutoksia apteekin toiminnassa ja ovat siten varovaisempia uusien muutosten suhteen verrattuna vähemmän aikaa apteekkeissa työskennelleisiin ja nuorempiin vas-

taajiin. Lisäksi tuoreen tutkimuksen mukaan uran alussa olevat farmasian ammattihenkilöt toivovat apteekkityöhön monipuolisempia tehtäviä, suurempaa vastuuta ja parempaa yhteistyötä muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa. Uran alussa olevat farmasian ammattihenkilöt toivovat, että apteekit voisivat tulevaisuudessa tarjota monipuolisempia palveluja, kuten rokotuspalvelua. (40.) Tämän tutkimuksen tulokset farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden kannatuksesta viittaavat siihen, että farmasian ammattihenkilöt yleisesti ottaen kannattavat rokotusoikeuden mahdollistamista, mutta kaikki eivät ole itse halukkaita rokottamaan. Näin ollen, mikäli rokotusoikeus myönnetään farmasian ammattihenkilöille Suomessa, se tulee ottaa käyttöön vapaaehtoisena.

Tämän tutkimuksen mukaan farmasian ammattihenkilöt voisivat antaa pistoksena apteekissa erityisesti influenssarokotteita. Tulos on yhdenmukainen kansainvälisten linjausten kanssa, sillä kansainvälisesti tarkasteltuna farmasian ammattihenkilöiden oikeus antaa rokotteita on yleensä ensimmäisenä koskenut influenssarokotteita (6,41-43). Vuonna 2019 Euroopan maista (n=30) 40 % tarjosi influenssarokotuksia apteekissa ja 17 % myös muita rokotuksia (44). Suurella osalla näistä maista influenssarokotusten antajana voi toimia farmasian ammattihenkilö, kuten esimerkiksi Portugalissa, Irlannissa, Isossa-Britanniassa, Ranskassa, Sveitsissä ja Tanskassa (9). Tutkimusten mukaan farmasian ammattihenkilöiden osallistuminen influenssarokotusten järjestämiseen on lisännyt rokotuskattavuutta ja laumaimmuneettia, jolloin siitä on ollut huomattavaa hyötyä kansanterveydelle. Esimerkiksi Kanadassa havaittiin, että farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeus ja apteekissa rokottaminen vaikutti influenssarokotuskattavuuden kasvuun (18). Yhdysvalloissa tehty tutkimus puolestaan osoitti, että osavaltioissa, joissa farmasian ammattihenkilöt antoivat influenssarokotuksia, vähintään 65-vuotiaiden influenssarokotuskattavuus oli korkeampi kuin osavaltioissa, joissa farmasian ammattihenkilöillä ei ollut tulos-oikeutta (45). Myös Norjassa ja Portugalissa influenssarokotuskattavuuden on havaittu kasvaneen silloin, kun farmasian ammattihenkilöt ovat osallistuneet influenssarokotusten antamiseen (46,47).

Suomessa osa apteekkeista tarjoaa maksullista

influenssarokotuspalvelua siten, että rokottajana on sairaan- tai terveydenhoitaja. Apteekkien rokotuspalvelun käyttäjille tehdyn tutkimuksen mukaan asiakkaat olivat tyytyväisiä apteekin influenssarokotuspalveluun ja suurin osa piti rokotuspalvelua erityisen hyödyllisenä. Rokotuspalvelua käyttivät myös riskiryhmiin kuuluvat henkilöt, jotka olisivat olleet oikeutettuja julkisen terveydenhuollon tarjoamaan maksuttomaan influenssarokotukseen, mutta valitsivat rokotuspaikaksi mieluummin apteekin asioinnin helppoudet ja kattavien aukioloaikojen vuoksi. (28.)

Farmaseutit ja proviisorit näkevät farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudessa monia yhteiskunnallisia hyötyjä, joista yleisin oli rokotusten helppous asiakkaille. Lisäksi terveydenhuollon kuormituksen väheneminen ja rokotuskattavuuden edistäminen olivat yleisesti raportoituja hyötyjä. Tulokset ovat linjassa aikaisempien kansainvälisten tutkimusten kanssa (6-9). Irlannissa, Ranskassa, Puolassa ja Saksassa apteekkien asiakkaille suunnatuissa tutkimuksissa havaittiin, että asiakkaat olivat erittäin tyytyväisiä apteekissa saamaansa rokotuspalveluun, jossa rokotuksen antoi farmasian ammattihenkilö. Näissä tutkimuksissa asiakkaat valitsivat apteekin rokotuspaikaksi niiden helpon saavutettavuuden vuoksi (10-13). Verrattuna aiempiin farmasian ammattihenkilöille suunnattuihin kyselytutkimuksiin, on rokotuskattavuuden kasvu raportoitu farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden hyödyksi useassa tutkimuksessa (14,16,38). Lisäksi farmasian ammattihenkilöt ovat raportoineet rokotusoikeuden hyödyiksi Uudessa-Seelannissa myös helppouden asiakkaille sekä terveydenhuollon kuormituksen vähenemisen (38). Suomessa erityisesti rokotuksen ottamisen helppous ja terveydenhuollon työntekijöiden suositus ovat vaikuttaneet alle 50-vuotiaiden halukkuuteen ottaa rokotus (48). Lisäksi rokotusten saamisen helppous on yksi keskeisimmistä tekijöistä rokotuskattavuuden nostamisessa. Pitkät matkat tai vaikeudet päästä rokotuspaikalle voivat heikentää rokotuskattavuutta (49). Suomessa on koko maan kattava apteekiverkosto; melkein jokaisessa kunnassa on vähintään yksi apteekki (50). Väestö on ollut tyytyväinen apteekkien tarjoamiin palveluihin (51). Suomalainen väestö kuitenkin toivoo apteekkeilta enemmän hoidollisia palveluita ja rokotuspalve-

lulle olisi kysyntää. Lisäksi sosiaali- ja terveysala on Suomessa kuormittunut ja tulevaisuudessa työvoiman saatavuuden on arvioitu olevan haasteellista (52). Tässä tutkimuksessa farmaseutit ja proviisorit tunnistivat, että farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudesta voisi olla apua terveydenhuollon kuormituksen vähentämisessä, kun esimerkiksi hoitajien työmäärä rokotusten osalta vähenisi ja aikaa voisi jäädä enemmän muulle hoitotyölle.

Tämän tutkimuksen mukaan farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudessa on myös paljon haasteita, joita vastaajat raportoivat yleisemmin kuin hyötyjä. Haasteet liittyivät yleisimmin rokottamisen käytännön järjestämiseen apteekissa ja erityisesti rokotustilaan. Tulos on vastaava aikaisempien farmasian ammattihenkilöille suunnattujen tutkimusten kanssa (15,16,30,39,53). Rokotustoiminnan järjestäminen vaatii asianmukaiset tarkasti säädellyt rokotustilat, joissa tulisi olla muun muassa mahdollisuus käsien pesulle, tilaa rokotusvälineiden säilyttämiseen ja rokotteiden käyttövalmiiksi saattamiseen, makuupaikka herkästi pyörtyvien rokottamiseen, tarpeisto käytettyjen välineiden asianmukaiseen hävittämiseen sekä mahdollisuus rokotusten kirjaamiseen potilastietoihin (54). Lisäksi rokottaminen on terveydenhuollon palvelujen tuottamista, joka edellyttää rekisteröintiä palvelujen tuottajaksi (55). Joulukuussa 2023 Sosiaali- ja terveysministeriö ehdotti rokotusasetuksen muutosta, joka mahdollistaisi farmaseuttien ja proviisorien rokotusoikeuden tietyn edellytyksin Suomessa. Ehdotuksen mukaan rokottaminen olisi mahdollista vain apteekin yhteydessä toimivan terveyspisteen kautta ja/tai erillisen terveydenhuoltopalveluita tarjoavan yrityksen kautta, joka toimii apteekin tiloissa. Näitä apteekkeja on tällä hetkellä vain muutamia kymmeniä, joka on pieni osa kaikista Suomen apteekkeista. (27.) Tulevaisuudessa tarvitaankin ajantasaista tutkimustietoa apteekkien mahdollisuuksista ja halukkuudesta järjestää rokotuspalvelu. Apteekkareille vuonna 2020 toteutetun koronarokotuskyselyn mukaan yli puolessa apteekkeista olisi ollut mahdollista järjestää tila rokotuksille (30).

Apteekkeille rokotuspalvelun järjestäminen tarkoittaa lisäkustannuksia. Apteekkien rokotuspalvelusta aiheutuvat kustannukset ja kustannuksiin liittyvien korvausten riittämättömyys tai

huoli niiden riittävydestä ovat nousseet esille yhtenä apteekkien rokotuspalvelun ongelmana useissa ulkomaisissa tutkimuksissa (13,18-20). Myös Suomessa apteekkarit ovat tuoneet esille kustannukset yhtenä haasteena rokotusten järjestämiselle apteekkeissa (30,53). Apteekkarien mukaan kustannuksia aiheuttavat rokotuksiin käytettävä henkilöstön työaika, tilamuutosten tekeminen apteekkiin, rokotuspalvelun lupaprosessi sekä vastuulääkärille maksettava palkkio. Tuleekin miettiä, miten kustannukset katetaan, jos farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeus otetaan käyttöön Suomessa: valtion tuella, asiakasmaksuilla, molemmilla vai jollain muulla tavalla. Tähän voi vaikuttaa se, mitä rokotuksia farmasian ammattihenkilöt apteekissa pistävät. Esimerkiksi kansalliseen rokotusohjelmaan sisältyvät rokotteet ovat kansalaisille maksuttomia (56). Asiakasmaksujen kohdalla tulee miettiä, mikä on kohtuullinen kustannus asiakkaille, mutta toisaalta riittävä korvaus apteekkien rokotuspalvelulle. Vuonna 2016 apteekkien terveyspisteiden asiakkaille influenssarokotuspalvelusta tehdyn kyselytutkimuksen mukaan, asiakkaat ovat valmiita maksamaan apteekkien rokotuspalvelusta. Asiakkaiden mielestä sopiva hinta palvelulle on 15–20 euroa. (28.)

Rokotuskoulutuksen järjestäminen ja rokotusosaamisen ylläpito nousivat myös esille haasteena rokotusoikeuden käyttöönotossa. Tulos on samankaltainen ulkomailla tehtyjen tutkimusten kanssa, joissa asianmukaisen koulutuksen puute on tullut esiin yhtenä yleisenä ongelmana farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden käyttöönotossa (14,15,17). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee, mitä rokottajan tulee osata. Ohjeistuksen mukaan rokottajan tulee hallita keskeiset rokotusurvallisuusasiat. (57.) Tietoja ja taitoja tarvitaan sekä rokottamiseen että rokotteiden mahdollisten haittavaikutusten hoitoon, joka tuotiin myös esille yhtenä yleisimmistä farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden haasteista tässä tutkimuksessa. Tällä hetkellä farmasian ammattihenkilöillä ei ole koulutusta rokottamisesta ja mikäli farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeus sallitaan Suomessa, koulutus rokottajiksi ryhtyville tulee järjestää. Sosiaali- ja terveysministeriön edotuksessa rokotusasetuksen muutoksesta on yhtenä mahdollisuutena tuotu esille Valtakunnallinen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuus, joka on suunniteltu Ter-

veyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä ammattikorkeakoulujen yhteistyönä (27). Maissa, joissa farmasian ammattihenkilöillä on rokotusoikeus, rokotuskoulutus on järjestetty joko vapaaehtoisena täydennyskoulutuksena tai osana farmasian ammattihenkilön perustutkintokoulutusta (7). Rokotuskoulutuksen järjestämiseen liittyy monta ratkaistavaa asiaa, kuten miten koulutus järjestetään ja miten se kustannetaan. Koulutuksen suunnittelun pohjalle tarvitaan myös tutkimustietoa farmasian ammattihenkilöiden tämänhetkisistä rokotusosaamisen valmiuksista.

Tällä tutkimuksella on vahvuuksia ja heikkouksia. Tutkimus tuotti uutta ja ajankohtaista tietoa farmaseuttien ja proviisorien näkemyksistä farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuden mahdollisuudesta Suomessa. Tutkimus oli ensimmäinen aiheesta farmaseuttien ja proviisorien näkökulmasta tehty tutkimus Suomessa koronapandemian jälkeen. Kyselytutkimus toteutettiin Suomen Farmasialiiton ja Suomen Proviisoriyhdistyksen jäsenille ja niiden kautta tavoitettiin tutkimuksen kannalta oikea kohderyhmä eli avoaptekeissa työskentelevät farmaseutit ja proviisorit. Tutkimuksemme heikkous oli kuitenkin se, että kyselyn vastausprosenttia ei voitu luotettavasti laskea. Kyselyyn vastasi 10,5 % heistä, joille kutsu kyselyyn vastaamisesta lähetettiin. Vastausprosentti on alhainen, mutta se ei täysin kerro tutkimuksen todellista vastausprosenttia. Tämä johtuu siitä, että tutkimuksen todellisen perusjoukon koko eli avoaptekeissa työskentelevien farmaseuttien ja proviisorien lukumäärä kyselyn tavoittaneesta jäsenistöstä ei ollut tiedossa. Liittoihin kuuluu myös jäseniä, jotka eivät tutkimushetkellä työskennelleet avoapteekissa ja tutkimuskutsu on lähetetty myös heille. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät avoaptekeissa työskentelevät liittoihin kuulumattomat henkilöt sekä ne, jotka eivät lukeneet sähköpostiin tullutta uutiskirjettä tai joita aihe ei kiinnostanut tai joilla ei ollut aikaa vastata kyselyyn. Tuloksissa voi korostua niiden vastaajien mielipiteet, joita aihe on erityisesti kiinnostanut tai, joilla on erityisesti ollut mielipiteitä ja näkemyksiä aiheesta. Lisäksi tutkimuksen ulkopuolelle jäivät apteekkarit ja tulevaisuudessa heidän näkemyksiään on tärkeä tutkia erityisesti apteekkien mahdollisuuksista järjestää rokotuspalvelua. Vertailua perusjoukkoon ei myös voitu tehdä, koska saatavilla ei ollut ajantasaista tilastoa koko Suomen

avoaptekeissa työskentelevien farmaseuttien ja proviisorien ikä- ja sukupuolijakaumista. Kuitenkin verrattuna vuoden 2022 tilastoon sekä aikaisempaan farmaseuteille ja proviisoreille tehtyyn kyselytutkimukseen, vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma oli hyvin samankaltainen (58,59). Kysely ei sisältänyt validoituja mittareita, mutta sen laatimiseen osallistui monta farmasian alan sidosryhmää ja sen suunnittelussa hyödynnettiin aiempia tutkimuksia. Kyselylomake pilotoitiin oikealla kohderyhmällä ja sen sisältö- ja näennäisvaliditeetti testattiin henkilöillä, joilla oli kokemusta kyselyiden suunnittelusta ja toteuttamisesta.

Tämän tutkimuksen päätelminä voidaan todeta, että farmaseutit ja proviisorit suhtautuvat pääosin myönteisesti farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeuteen Suomessa. Osa on myös halukkaita itse antamaan rokotteita pistoksena. Farmaseuttien ja proviisorien mielestä yleisimmin farmasian ammattihenkilöt voisivat antaa influenssarokotuksia aptekeissa. Rokotusoikeudessa nähdään monia yhteiskunnallisia hyötyjä, joista yleisimpänä rokotteiden ottamisen helpous asiakkaille, terveydenhuollon kuormituksen väheneminen ja rokotuskattavuuden edistäminen. Rokotusoikeuteen liittyy kuitenkin myös paljon haasteita, kuten rokotustilan järjestäminen apteekkiin, rokotteiden mahdolliset haittavaikutukset ja niihin varautuminen apteekissa, sekä rokotusosaamisen koulutuksen järjestäminen. Tarvitaan lisää aiheeseen liittyvää tutkimusta ja selvitystä, niihin perustuvaa huolellista päätöksentekoa ja asianmukaisia toimenpiteitä, mikäli rokotusoikeus mahdollistetaan farmasian ammattihenkilöille Suomessa.

KIITOKSET:

Kiitämme Suomen Apteekkariliittoa, Suomen Farmasialiittoa, Suomen Proviisoriyhdistystä ja Itä-Suomen yliopiston Jatkuvan oppimisen keskusta yhteistyöstä tutkimuksen kyselylomakkeen suunnittelussa. Kiitämme Suomen Farmasialiittoa ja Suomen Proviisoriyhdistystä avusta kyselylomakkeen jakamisessa perusjoukolle. Kiitämme kaikkia kyselyyn vastanneita.

RAHOITTAJAT:

Tutkimusta ei ole rahoittanut mikään taho.

KIRJOITTAJIEN KONTRIBUUTIOT:

Martikainen, Kauppinen, Siitonen ja Timonen vastasivat tutkimusasetelman ja kyselylomakkeen suunnittelusta sekä aineiston keräämisestä. Martikainen vastasi aineiston analysoinnista, mutta muut kirjoittajat auttoivat siinä. Kaikki kirjoittajat osallistuivat tulosten tulkintaan. Martikainen kirjoitti ensimmäisen version käsikirjoituksesta.

Kauppinen, Siitonen ja Timonen lukivat ja kommentoivat käsikirjoitusta sekä antoivat siihen muokkausehdotuksia, ja Martikainen vastasi käsikirjoituksen muokkaamisesta kommenttien pohjalta. Timonen muokkasi käsikirjoituksen lehden kirjoitusohjeiden mukaiseksi. Kaikki kirjoittajat lukivat ja hyväksyivät lehteen lähetetyn käsikirjoituksen.

Martikainen, M., Kauppinen, H., Siitonen, P., Timonen, J. Finnish community pharmacists' perceptions of the pharmaceutical professionals' right to administer vaccines. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti – Journal of Social Medicine* 2024; 61: 236–255.

There has been discussion in Finland about the possibility of giving pharmacy professionals the vaccination authority. The aim of this study was to investigate the views of community pharmacists on the vaccination authority of pharmacy professionals.

An electronic survey was conducted via the Finnish Pharmacists' Association and The Finnish Pharmacists' Society in January 2023. The data was analysed using frequencies, χ^2 and Fisher's tests and content analysis.

There were 452 respondents. 53% of them were in favour of allowing vaccination authority of pharmacy professionals and 42% would be willing to administer vaccines themselves. The most common vaccines that could be administered by pharmacy professionals were the influenza vaccine and the TBE vaccine. The most common potential benefits of the vaccination

authority were ease of vaccination for customers, reduced burden on the health care system, and increased vaccination coverage. The most common challenges were organization of vaccination facilities in pharmacies, adverse reactions to vaccines and how to prepare for them, and training and maintaining vaccination skills.

Pharmacists are largely in favour of the vaccination authority of pharmaceutical professionals in Finland. However, careful informed decision-making and appropriate measures will be needed if the vaccination authority is to be made available to pharmacy professionals.

Keywords: community pharmacy, pharmacist, vaccination

Saapunut (27.06.2023)
Hyväksytty (16.02.2024)

LÄHTEET

- (1) World Health Organization. Vaccines and immunization. Luettu 10.4.2023. <https://www.who.int/health-topics/vaccines-and-immunization>
- (2) Terveystieteiden tutkimuskeskus. Miksi rokotuksia tarvitaan? Päivitetty 22.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/miksi-rokotuksia-tarvitaan>
- (3) Sosiaali- ja terveysministeriön asetus rokotuksista 149/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170149>
- (4) Suomen Farmasialiitto. Tietoa alasta. Luettu 10.5.2023. <https://www.farmasialiitto.fi/ala-ja-opiskelu/tietoa-farmasian-alasta/> Farmasialiitto
- (5) International Pharmaceutical Federation. Advocating expansion of the pharmacist's role in immunisation: A focus on diphtheria-tetanus-pertussis booster, COVID-19, and meningitis vaccinations. International Pharmaceutical Federation 2022. Luettu 22.9.2022. <https://www.fip.org/file/5137>
- (6) International Pharmaceutical Federation. An overview of current pharmacy impact on immunisation A global report 2016. 2016. Luettu 6.3.2023. https://www.fip.org/files/fip/publications/FIP_report_on_Immunisation.pdf
- (7) International Pharmaceutical Federation. An overview of pharmacy's impact on immunisation coverage: A global survey. 2020. Luettu 27.2.2023. <https://www.fip.org/file/4751>
- (8) Isenor JE, Edwards NT, Alia TA ym. Impact of pharmacists as immunizers on vaccination rates: A systematic review and meta-analysis. *Vaccine* 2016;34:5708–5723. doi: 10.1016/j.vaccine.2016.08.085
- (9) Czech M, Balcerzak M, Antczak A, ym. Flu Vaccinations in Pharmacies—A Review

- of Pharmacists Fighting Pandemics and Infectious Diseases. *Int J Environ Res Public Health* 2020;17:7945. doi: 10.3390/ijerph17217945
- (10) The Pharmaceutical Society of Ireland. Patient Feedback on the Flu Vaccination Service Provided in Pharmacies. 2016. Luettu 20.6.2023. https://www.thepsi.ie/Libraries/Pharmacy_Practice/Report_on_Patient_Feedback_on_the_Flu_Vaccination_Service_Provided_in_Pharmacies.sflb.ashx
- (11) Grzegorzczak-Karolak I, Zglińska-Pietrzak A, Wremczuk-Jeżyna I, ym. Evaluation of Patient Experiences Regarding Pharmacist-Administered Vaccination and Attitude towards Future Additional Pharmacy Services in Poland. *Vaccines (Basel)* 2022;10: 1479. doi: 10.3390/vaccines10091479
- (12) Piraux A, Cavillon M, Ramond-Roquin A, ym. Assessment of Satisfaction with Pharmacist-Administered COVID-19 Vaccinations in France: PharmaCoVax. *Vaccines* 2022;10: 440. doi: 10.3390/vaccines10030440
- (13) Rose O, Erzkamp S, Schöbel W, ym. COVID-19 vaccinations in German pharmacies: A survey on patient and provider satisfaction. *Vaccine* 2022;40: 5207–5212. doi: 10.1016/j.vaccine.2022.07.034
- (14) Merks P, Religioni U, Bilmin K, ym. Readiness and Willingness to Provide Immunization Services after Pilot Vaccination Training: A Survey among Community Pharmacists Trained and Not Trained in Immunization during the COVID-19 Pandemic in Poland. *IJERPH* 2021;18: 599. doi: 10.3390/ijerph18020599
- (15) Turcu-Stiolica A, Kamusheva M, Bogdan M, ym. Pharmacist's Perspectives on Administering a COVID-19 Vaccine in Community Pharmacies in Four Balkan Countries. *Front Public Health* 2021;9:766146. doi: 10.3389/fpubh.2021.766146
- (16) Jarab AS, Al-Qerem W, Mukattash TL. Community pharmacists' willingness and barriers to provide vaccination during COVID-19 pandemic in Jordan. *Hum Vaccin Immunother* 2022;18: e2016009. doi: 10.1080/21645515.2021.2016009
- (17) Lindner N, Riesenhuber M, Müller-Uri T, ym. The role of community pharmacists in immunisation: a national cross-sectional study. *Int J Clin Pharm* 2022;44: 409–417. doi: 10.1007/s11096-021-01357-5
- (18) Isenor JE, Alia TA, Killen JL ym. Impact of pharmacists as immunizers on influenza vaccination coverage in Nova Scotia, Canada. *Hum Vaccin Immunother* 2016;12:1225–1228. doi: 10.1080/21645515.2015.1127490
- (19) Islam JY, Gruber JF, Lockhart A, ym. Opportunities and Challenges of Adolescent and Adult Vaccination Administration Within Pharmacies in the United States. *Biomed Inform Insights* 2017;16: 1178222617692538. doi: 10.1177/1178222617692538
- (20) Westrick SC, Patterson BJ, Kader MS, ym. National survey of pharmacy-based immunization services. *Vaccine* 2018;36: 5657–5664. doi: 10.1016/j.vaccine.2018.07.027
- (21) Vaccines Today. Pharmacists in Belgium can offer COVID-19 vaccines. Päivitetty 25.3.2022. <https://www.vaccinestoday.eu/stories/pharmacists-in-belgium-can-offer-covid-19-vaccines/>
- (22) International Pharmaceutical Federation. Covid-19 Information Hub. Luettu 7.3.2023. <https://www.fip.org/coronavirus>
- (23) Hyvärinen H. Voisivatko apteekin ammattilaiset antaa koronarokotteita? Päivitetty 22.6.2020. <https://www.apteekkari.fi/uutiset/voisivatko-apteekin-ammattilaiset-antaa-koronarokotteita.html?p1853=3%27>
- (24) Grönvall U. Apteekkariliitto haluaa myös apteekit mukaan koronarokotustalkoisiin. Päivitetty 18.12.2021. <https://www.medi uutiset.fi/uutiset/apteekkariliitto-haluaa-myoos-apteekit-mukaan-koronarokotustalkoisiin/9186b30c-6151-4c58-8703-a3d97b23f414>
- (25) Kostiainen E. Apteekkariliitto: Apteekit avuksi rokottamaan muun Euroopan malliin. Päivitetty 17.12.2021. <https://www.apteekkari.fi/uutiset/apteekkariliitto-apteekit-avuksi-rokottamaan-muun-euroopan-malliin.html?p31=5>
- (26) Valtioneuvosto. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>
- (27) Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus rokotuksista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen 6 §:n muuttamisesta. Muistio luonnos VN/36738/2023. 27.12.2023. [file:///C:/Users/sjtimone/Downloads/Perustelumuistio luonnos%20rokotusasetuksen%20muutos%20lausuntokierrokselle%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/sjtimone/Downloads/Perustelumuistio luonnos%20rokotusasetuksen%20muutos%20lausuntokierrokselle%20(2).pdf)
- (28) Kinnunen S. Kausi-influenssarokotukset apteekin yhteydessä – asiakkaiden mielipiteitä ja odotuksia apteekin rokotuspalveluista. Apteekki-farmasian erikoistumisopinnojen projektityö. Helsinki; Koulutus- ja kehittämisspalvelut HY+, Helsingin yliopisto; 2017
- (29) Rantala S. Terveyspisteiden palveluiden kartoittaminen apteekkiin. Sairaanhoidtajakoulutuksen opinnohtyö. Laurea ammattikorkeakoulu; 2023. Luettu 20.6.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/792412/Rantala_Sanni.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- (30) Suomen Apteekkariliitto: Koronarokotuskysely apteekkeille. Peruseräraportti. Suomen Apteekkariliitto 2020.
- (31) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kuka saa rokottaa ja miten rokotusosaaminen osoitetaan? Päivitetty 25.10.2022. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/kuka-saa-rokottaa-ja-miten-rokotusosaaminen-osoitetaan>

- (32) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Rokotteet A-Ö. Päivitetty 6.2.2023. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/rokotteet-a-o>
- (33) Hämeen-Anttila K, Katajavuori N. Laadullisen aineiston analyysi. Kirjassa: Hämeen-Anttila K, Katajavuori N (toim.) Yhteiskunnallinen lääketutkimus – ideasta näyttöön. 2. painos. Helsingin yliopisto: HELDA Open Books 2021, 146–163. <https://doi.org/10.31885/9789515150417>
- (34) Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Luettu 1.9.2022. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- (35) yleinen tietosuoja-asetus (EU) 2016/679. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>
- (36) tietosuojalaki (1050/2018). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>
- (37) Suomen Farmasialiitto: Jäsenkysely rokotteista: Myyn, mutta en pistä. *Farmasia* 2014;4: 26–28.
- (38) Gauld N, Johnstone E, McMichael I, ym. Pharmacists' views and desires regarding pharmacist administration of vaccines in New Zealand. *Int J Pharm Pract* 2021;29: 126–133. doi: <https://doi.org/10.1093/ijpp/riaa012>
- (39) Voronova A, Nölvak K, Surva R, ym. Attitudes of Estonian pharmacists about pharmacy-led vaccination programs. 2020. Luettu 21.6.2023. https://eafonline.eu/wp-content/uploads/2020/11/P41-ATTITUDES-OF-ESTONIAN-PHARMACISTS-ABOUT-PHARMACY-LED-VACCINATION-PROGRAMS_.pdf
- (40) Äijö N. Early-career community pharmacists' intention to leave their profession in Finland – A qualitative study. Thesis. Helsinki; Hanken School of Economics; 2022. Luettu 21.6.2023. https://helda.helsinki.fi/dhanken/bitstream/handle/10227/491938/%c3%84ij%c3%b6_Nelli.pdf?sequence=1
- (41) Leuthold C, Bugnon O, Berger J. The Role of Community Pharmacists in Travel Health and Vaccination in Switzerland. *Pharmacy (Basel)* 2018;6: 125. doi: 10.3390/pharmacy6040125
- (42) The Pharmaceutical Society of Ireland. Guidance on the Provision of Vaccination Services in Retail Pharmacies in Retail Pharmacy Businesses versio 8. 2022. Luettu 21.6.2023. https://www.thepsi.ie/Libraries/Folder_Pharmacy_Practice_Guidance/2_4_Guidance_on_the_Provision_of_Vaccination_Services_by_Pharmacists_in_a_Retail_Pharmacy_Businesses.sflb.ashx
- (43) Norwegian Pharmacy Association: Key figures 2021 Pharmacies and pharmaceuticals in Norway. Luettu 7.3.2023. https://www.apotek.no/Files/Filer_2013/Engelske%20sider/Key%20figures%202021.pdf
- (44) World Health Organization. The legal and regulatory framework for community pharmacies in the WHO European Region. 2019. Luettu 21.6.2023. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/326394/9789289054249-eng.pdf?sequence=1>
- (45) Steyer TE, Ragucci KR, Pearson WS, ym. The role of pharmacists in the delivery of influenza vaccinations. *Vaccine* 2004;22: 1001–1006. doi: 10.1016/j.vaccine.2003.08.045
- (46) Finnegan G. Pharmacy pilot project increases flu vaccination by 32%. Päivitetty 18.4.2019. <https://www.vaccinestoday.eu/stories/pharmacy-pilot-project-increases-flu-vaccination-by-32/>
- (47) Soldal J. Mange flere vil ta influensavaksinen i apotek. Luettu 22.1.2020. <https://www.apotek.no/nyhetsarkiv/statistikk/mange-flere-vil-ta-influensavaksinen-i-apotek>
- (48) Hammer CC, Cristea V, Dub T, ym. High but slightly declining COVID-19 vaccine acceptance and reasons for vaccine acceptance, Finland April to December 2020. *Epidemiol Infect* 2021;149:e123. doi: 10.1017/S0950268821001114
- (49) Kontio M, Skogberg N, Sivelä J, ym. Koronarokotuskattavuuteen vaikuttavat tekijät. 2021. Luettu 2.6.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-753-1>
- (50) Suomen Apteekkariliitto. Tietoa apteekeista. Luettu 14.5.2023. <https://www.apteekki.fi/tietoa-apteekkeista.html>
- (51) Saastamoinen L, Airaksinen M, Dimitrow M, ym. Lääkevalmisteiden hintakilpailun aktivointi ja väestön odotukset apteekkitoiminnalle. 2021. Luettu 20.4.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-409-5>
- (52) Tevameri T. Katsaus sote-alan työvoimaan – Toimintaympäristön ajankohtaisten muutosten ja pidemmän aikavälin tarkastelua. 2021. Luettu 21.6.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-812-7>
- (53) Gallén J. Farmaseuttisen henkilöstön rokotus-oikeus maailmalla – käyttöön myös Suomessa? Farmaseutin koulutusohjelman tutkielma. Kuopio; Farmasian laitos, Itä-Suomen yliopisto; 2021.
- (54) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Rokotustoiminnan suunnittelu ja järjestäminen. Päivitetty 18.1.2023. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/rokotustoiminnan-suunnittelu-ja-jarjestaminen>
- (55) laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230741>
- (56) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kansallinen rokotusohjelma. Luettu 12.1.2024. <https://thl.fi/aiheet/infektiotaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/kansallinen-rokotusohjelma>
- (57) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Mitä rokotajan tulee osata? Päivitetty 29.3.2022. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/kuka-saa-rokottaa-ja-miten-rokotusosaaminen-osoitetaan/mita-rokottajan-tulee-osata->

(58) Kauppinen H, Ahonen R, Timonen J. The impact of electronic prescriptions on medication safety in Finnish community pharmacies: A survey of pharmacists. *Int J Med Inform* 2017;100: 56–62. doi: 10.1016/j.ijmedinf.2017.01.014

(59) Suomen Apteekkariliitto: Suomen Apteekkariliiton vuosikatsaus 2022. Luettu 13.4.2023. https://www.apteekkariliitto.fi/media/vuosikatsaus_2022_final.pdf

MARIA MARTIKAINEN
proviisori
Itä-Suomen yliopisto
Farmasian laitos

HANNA KAUPPINEN
FaT, opetusproviisori
Itä-Suomen yliopisto
Farmasian laitos

PIIA SIITONEN
FaT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto
Farmasian laitos

JOHANNA TIMONEN
FaT, dosentti, yliopistotutkija
Itä-Suomen yliopisto
Farmasian laitos

LIITE 1: TUTKIMUKSEN KYSELYLOMAKE (KYSELY TOTEUTETTIIN SÄHKÖISESTI WEBROPOL-OHJELMALLA, LIITE ON KYSELYN WORD-VERSIO)

Kysely farmaseuteille, proviisoreille ja farmasian opiskelijoille farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudesta

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*).

Sukupuolesi? *

1. Mies
2. Nainen
3. Muu
4. En halua kertoa

Syntymävuotesi? *

Pudotusvalikossa vaihtoehdot: 1950–2004 ja En halua kertoa

Nykyinen työnimikkeesi? *

1. Farmaseutti
2. Proviisori
3. Farmasian opiskelija (farmaseutti- tai proviisoriopiskelija)

Jos vastasi edelliseen kysymykseen 1. tai 2. vaihtoehdon, tuli kysymys:

Farmaseutiksi valmistumisvuotesi? *

Pudotusvalikossa vaihtoehdot: 1962–2023

Jos vastasi 3. vaihtoehdon, tuli kysymys:

Minkä vuosikurssin farmasian opiskelija olet? *

1. 2. vuosikurssin
2. 3. vuosikurssin
3. 4. vuosikurssin
4. 5. vuosikurssin
5. > 5. vuosikurssin

Onko sinulla lisäksi jokin muu terveydenhuoltoalan koulutus? Voit valita useita vaihtoehtoja. *

1. Lähihoitaja
2. Sairaanhoitaja
3. Kätilö
4. Terveydenhoitaja
5. Ensihoitaja
6. Muu, mikä? _____
7. Ei muuta terveydenhuoltoalan koulutusta

Kuinka kauan olet työskennellyt apteekissa farmaseutissa tehtävissä?

1. Alle vuoden
2. 1–5 vuotta
3. 6–10 vuotta
4. 11–20 vuotta
5. Yli 20 vuotta

Missä työskentelet? *

1. Yksityisessä apteekissa
2. Yliopiston omistamassa apteekissa
3. Useassa yksityisessä tai yliopiston omistamassa apteekissa
4. Vuokratyöyrityksen kautta yhdessä apteekissa
5. Vuokratyöyrityksen kautta useammassa apteekissa
6. Omalla toiminimellä yhdessä apteekissa
7. Omalla toiminimellä useammassa apteekissa

Apteekin, jossa työskentelet, reseptuuri vuonna 2021? *

1. ≤ 40 000
2. 40 001–100 000
3. 100 001–140 000
4. 140 001–200 000
5. ≥ 200 001
6. Työskentelen useassa erikokoisessa apteekissa
7. En osaa sanoa

Apteekin, jossa työskentelet, sijainti? *

1. Etelä-Suomi
2. Länsi- ja Sisä-Suomi
3. Lounais-Suomi
4. Itä-Suomi
5. Pohjois-Suomi
6. Lappi
7. Ahvenanmaa
8. Työskentelen useassa eri alueilla sijaitsevassa apteekissa

Jos vastasi ”Missä työskentelet?” -kysymykseen vaihtoehdon 1,2, 4 tai 6, tuli kysymys:

Arvioi, kuinka pitkä matka apteekista, jossa tällä hetkellä työskentelet, on lähimpään terveydenhuollon yksikköön, jossa annetaan rokotteita pistoksena? *

1. Apteekissa, jossa työskentelen, on saatavilla rokotuspalvelu
2. < 1 km
3. 1–5 km
4. 5,1–10 km
5. > 10 km
6. En osaa sanoa

Jos vastasi ”Missä työskentelet?” -kysymykseen vaihtoehdon 3, 5 tai 7, tuli kysymys:

Arvioi, kuinka pitkä matka lähimmillään apteekista, joissa tällä hetkellä työskentelet, on lähimpään terveydenhuollon yksikköön, jossa annetaan rokotteita pistoksena? *

1. Yhdessä tai useammassa apteekissa, jossa työskentelen, on saatavilla rokotuspalvelu
2. < 1 km
3. 1–5 km
4. 5,1–10 km
5. > 10 km
6. En osaa sanoa

Rokotusoikeudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, että rokottamiseen oikeutettu henkilö saa antaa rokotteita pistoksena.

Sosiaali -ja terveysministeriön rokotusasetuksen (149/2017) ja Terveyden -ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistuksen (linkki) mukaan kaikkia rokotteita pistoksena saa antaa Suomessa vain lääkäri ja asianmukaisen koulutuksen saanut terveydenhoitaja, sairaanhoitaja, kättilö ja sairaanhoitajana laillistettu ensihoitaja, terveydenhoitaja-, sairaanhoitaja- tai kättilöopiskelija sekä lääketieteen opiskelija tietyin edellytyksin.

Onko sinulla rokotusoikeus? *

1. Kyllä
2. Ei

Kannatko, että farmasian ammattihenkilöille mahdollistettaisiin rokotusoikeus Suomessa? *

1. Kyllä
2. En
3. En osaa sanoa

Olisitko itse halukas antamaan rokotteita pistoksena? *

1. Kyllä
2. En
3. En osaa sanoa

Mitä rokotteita farmasian ammattihenkilö voisi mielestäsi antaa pistoksena apteekissa? Voit halutessasi lukea tästä linkistä Suomessa saatavilla olevista rokotteista. Voit valita useita vaihtoehtoja. *

1. Influenssarokote
2. Koronavirusrokote
3. Pneumokokkirokote
4. TBE-rokote eli ”punkkirokote”
5. Rabies- eli vesikauhurokote
6. Vyöruusu-rokote
7. Muut kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotteet
8. Matkailijan rokotteet (hepatiitti A&B, japanin aivotulehdus, keltakuume, lavantauti, meningokokki)
9. Ei mitään rokotteita

Jos farmasian ammattihenkilöillä olisi rokotusoikeus Suomessa, mitä hyötyjä siitä mielestäsi olisi? (Avoin vastaus)

Jos farmasian ammattihenkilöillä olisi rokotusoikeus Suomessa, mitä haasteita siinä mielestäsi olisi? (Avoin vastaus)

Rokotusoikeudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, että rokottamiseen oikeutettu henkilö saa antaa rokotteita pistoksena.

Rokotusosaamisella tarkoitetaan kaikkia niitä tietoja ja käytännön rokotustaitoja, joiden avulla rokottaja pystyy toteuttamaan rokotuksia asianmukaisesti ja turvallisesti.

THL määrittää, mitä rokottajan tulee osata.

Arvioi, minkälaiset tiedot **sinulla on yleisesti** rokotusosaamisen eri osa-alueista. Valitse kustakin aihealueesta sopivaksi katsomasi vaihtoehto. *

	Hyvät tiedot	Kohtalaiset tiedot	Heikot tiedot	Ei tietoa lainkaan
Rokotuksien ehkäistävien tautien aiheuttajat				
Rokotuksien ehkäistävien tautien oireet				
Rokotuksien ehkäistävien tautien hoito				
Rokotuksien ehkäistävien tautien tarttuvuus ja tartuntatavat				
Rokotuksien ehkäistävien tautien yleisyys				
Rokotuksien ehkäistävien tautien vakavuus				
Rokotuksien ehkäistävien tautien sairastamiseen liittyvät jälkitaudit				
Rokottamattomuuden vaikutukset yksilö- ja väestötasolla				
Rokotteista saatavat hyödyt sekä yksilö että väestötasolla				
Suomessa saatavilla olevat rokotteet				
Kansallinen rokotusohjelma				
Rokotteiden koostumus (mitä rokotteet sisältävät)				
Rokotteiden kesto aika (säilyvyys)				
Rokotteiden säilytys				
Rokotteiden hävittäminen				
Rokotteiden käyttöaiheet				
Rokotteiden antotavat				
Vasta-aiheet rokottamiselle				
Rokotteiden mahdolliset haittavaikutukset				
Haittavaikutus-ilmoitusjärjestelmän keskeiset periaatteet				
Rokotteista aiheutuvien välittömien reaktioiden hoito				
Rokotteista aiheutuvien välittömien vakavien reaktioiden hoito (anafylaksia)				
Aseptiikan perusteet rokotteen käsittelyssä ja rokottaessa				

Rokotusosaamisen koulutuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa teoriaosaamisen ja käytännön rokotustaitojen harjoittelun kokonaisuutta.

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Valitse kustakin väittämästä sopivaksi katsomasi vaihtoehto. *

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Rokotusosaamisen koulutuksen tulisi olla pakollinen opintojakso farmaseutin koulutusohjelmassa					
Rokotusosaamisen koulutuksen tulisi olla valinnainen opintojakso farmaseutin koulutusohjelmassa					
Rokotusosaamisen koulutuksen tulisi olla vapaaehtoinen täydennyskoulutus					
Olen valmis käymään alle 3 kuukautta kestävän rokotusosaamisen koulutuksen työajalla					
Olen valmis käymään alle 3 kuukautta kestävän rokotusosaamisen koulutuksen omalla ajalla					
Olen valmis käymään 3–6 kuukautta kestävän rokotusosaamisen koulutuksen työajalla					
Olen valmis käymään 3–6 kuukautta kestävän rokotusosaamisen koulutuksen omalla ajalla					
Olen valmis käymään yli 6 kuukautta kestävän rokotusosaamisen koulutuksen työajalla					
Olen valmis käymään yli 6 kuukautta kestävän rokotusosaamisen koulutuksen omalla ajalla					

Kenen mielestäsi tulisi maksaa rokotusosaamisen koulutus apteekissa farmaseuttiselle henkilökunnalle (farmaseutit ja proviisorit)? Voit valita useita vaihtoehtoja. *

1. Työnantajan tulisi maksaa rokotusosaamisen koulutus
2. Olen valmis maksamaan itse rokotusosaamisen koulutuksen
3. Jonkun muun tahon tulisi maksaa rokotusosaamisen koulutus. Mikä taho (avoin)
4. Ei kenenkään, en kannata farmaseuttiselle henkilökunnalle suunnattua rokotusosaamisen koulutusta

Jos vastasi edelliseen kysymykseen vaihtoehdon 2, näytettiin seuraavat kolme kysymystä:

Kuinka paljon olisit valmis **itse maksamaan alle 3 kuukautta** kestävästä rokotusosaamisen koulutuksesta? *

1. < 100 euroa
2. 100–399 euroa
3. 400–699 euroa
4. 700–999 euroa
5. ≥ 1000 euroa

Kuinka paljon olisit valmis **itse maksamaan 3–6 kuukautta** kestävästä rokotusosaamisen koulutuksesta? *

1. < 100 euroa
2. 100–399 euroa
3. 400–699 euroa
4. 700–999 euroa
5. ≥ 1000 euroa

Kuinka paljon olisit valmis **itse maksamaan yli 6 kuukautta** kestävästä rokotusosaamisen koulutuksesta? *

1. < 100 euroa
2. 100–399 euroa
3. 400–699 euroa
4. 700–999 euroa
5. ≥ 1000 euroa

Muita ajatuksia ja kommentteja farmasian ammattihenkilöiden rokotusoikeudesta tai tästä kyselystä (Avoin vastaus)

Kiitos osallistumisesta tähän tutkimukseen!